

Forfatter: Wad, Gregers

Titel: BREV TIL: Bugge, Peder Olivarius FRA: Wad, Gregers (1793-11-03)

Citation: Wad, Gregers: "BREV TIL: Bugge, Peder Olivarius FRA: Wad, Gregers (1793-11-03)", i *Breve fra og til Gregers Wad 1790-1812*, H. H. THIELES BOGTRYKKERI, s. 21.
Onlineudgave fra Danmarks Breve: <https://tekster.kb.dk/text/letters-002223923-000-shoot-L0022239230000003.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Breve fra og til Gregers Wad 1790-1812

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

3.

Berlind. 3die November 1793.

Velbaarne

Allerhøjstærede Hr. Justitsraad.

For Deres overmaade kjærkomne Brev af 23 Septbr., er jeg Dem uendelig forbunden, da jeg deraf underrettes om saa mange lærde Nyheder fra vort kjære Fædreland.

Vigtig er Deres Opdagelse med Barometrets Middelhøjde endog for dem, som maale Bjergenes Højde med Barometret; og ikke mindre mærkværdig Regnens Difference paa Observatorium og ved Vandspeilet.

Hvad er Aarsagen hertil? kommer det deraf, at Varmen efter de Luc's Theorie præcipiterer sig ved Luftens Zersetzung, samler sig ved Jordens Overflade, opløser Vandet s. 22i Dunster, hvilke igjen ved Regnens Tilkomst lade Deres fluide deferent fare og blive til Vand, som det var tilforn, førend Ildstoffet havde forenet sig dermed.

Adskillige af Kammerherre Hauchs Forsøg med at lade Vanddamp gaae igjennem forskjælig Metalrøre, fortjene vist Opmærksomhed, men nogle synes mig og at bevise lidet eller intet for eller imod det antiphlogistiske System; thi naar saa megen brændbar Luft vel gaz hydrogène gaae igjennem Guld eller Sølvør, da sige Antiphlogistikerne, at Gulv og Sølv er ingen base acidifiable, der modtager oxygène og følgelig kan ingen decomposition af Dampen her have Sted, den upartiske Phlogistiger vil og sige, det ikke let kunde have Sted, da disse ædle Metaller ikke let lade deres Phlogiston fare, og naar dette var, strax vilde igjen af den atmosfæriske Luft skaffe sig Phlogiston, som man seer deraf at disse Metaller Kalk uden Tilsætning af Phlogiston lade sig reducere i sin metalliske Tilstand. Vigtigere synes mig derimod Forsøgene ere med Dampen igjennem Kobber, thi om Porselin lader sig oxygene veed jeg ikke, snarere vil vel en fix Luft fremkomme, da alle Jordarter skal indeholde nogen Carbone.

De troer, at jeg er en Antiphlogistiker, men langt fra, jeg er for lidt initieret i disse Mysterier, at jeg torde vælge et Partie, hvor saa vigtige Mænd staae i Spidsen paa begge Parter. I den Göttingske Skole bliver man ganske phlogistisk, og virkelig synes det at de Luc's Mening, at der i alle Luftarter er Vand, være rimelig, da den saa godt forklarer mange meteorologiske Phænomena og chemiske Processer, dog bør tydske Lærde ikke saa ganske foragte de franske, thi uden Tvivl vil det franske System ligesom de franske Tropper snart oversvømme Tydskland til dens egen Skam. Gren og Westrumb have gjort vigtige Forsøg derimod, men Klaproth forsikrer at han og i disse Dage oftere have faaet gaz oxygene, selve dephlogisteret Luft af ♀ præcipitatus per se. Hvad skal man sige om denne hele Sag. Utilgivelig ere de mange nye Navne paa s. 23gamle bekjendte Ting, som Antiphlogistikerne bruge, og Ufuldkommenhed troer jeg det er, at de ikke med et eneste Ord nævne Electriciteten, som dog spiller saa vigtig en Rolle overalt. Fortreffelig er den Tanke, som Videnskabernes Akademie her i Berlin her fattet, som efter Klaproths Plan lader en Maskine komme fra Frankerige til at forsøge Luftarternes Forbrænding og alle de andre Forsøg som Lavoisier, Brisson, la Place og de andre Antiphlogistikerne have gjort. Maaske faae vi da noget Lys i denne Sag.

Jeg er gandske af Deres Mening at dette Phænomen med døde Dyrs Bevægelse ved Hjælp af metallisk Armatur ikke, som Blumenbach mener, har sin Aarsag i Electriciteten, thi jeg har siden ved et Par af mine lærde Venner i Göttingen gjort Forsøg med det Bennetske Electrometer, uden at den gav mindste Spor af Electricitet; som et Tillæg til denne mærkværdige Opdagelse kan jeg endnu mælde Dem, at naar man under Tungen lægger en tynd Blyplade, uden dog at komme i Berørelse med Tænderne og man da med Sølv. e. g. en Penge eller Theskee berører Tungen oven paa tillige med Blyet, mærker man en brændende Surhed i Munden. Jeg har ofte med Forundring gjort dette.

Megen Opsigt gjør Prof. Schraders Opdagelse her i Tydskland; dog i Brunswig stod han ikke i det bedste Rygte; her har han været ansat ved Carolinum, og i de 2 Aar Hofraad Zimmermann rejste i Italien paa Hertugens Bekostning, læst over Physiken; men da Z. kom tilbage, vare de fleste physiske Instrumenter bortstaaen, og nogle havde han selv solgt til Lichtenberg og andre; Følgen blev, at han for at undgaae større Ulejligheder maatte liste sig fra Byen; dette skriver jeg ingenlunde af Fornøjelse for at sværte saa fortræffelig en Borger, som Schröter, saa rigtig en Dommer, anbefaler, men fordi jeg har seet af Schraders eget Brev til een af sine Bekjendtere i Brunswig, at De staaer i umiddelbar Handel med ham om hans s. 24nye Teleskop, hvorved altsaa maa nok bruges Forsigtighed, om endog Instrumentet har sit fuldkomne Værd.

Jeg troede det var min Pligt at underrette Dem om denne Sag, men jeg er og overbeviist om, at De af Højagtelse for ham og Venskab for mig ikke vil underrette tredje Mand derom, da det var ubilligt, at maaskee Trang tilforn skulde nu have ubehagelige Følger for ham.

Hvad det Göttingske Observatorium angaar, da er der endnu ingen endelig Beslutning taget med dets Forandring; adskillige sige, at det, som var godt nok for Tobias Meier, er og godt nok for Seyffer; den arme

Seyffer har just ingen éloge faaet i Allgem. Teutsche Bibliothek; man siger med temmelig Rimelighed, at Kæstner der har været ham ond. Underlig forekommer mig vore Naturforskeres Tænkemaade; det er dog en Jammer at vore Lærde ikke vil arbejde med forenede Kræfter til Landets Gavn og Hæder, men at eet Parti vil støde mod et andet, hvorved man maatte befrygte en fuldkommen Hvile.

Efter Prof. Abildgaards Plan studerer den unge Muller af alle Kræfter Physik og Mathematique hos Kæstner og Lichtenberg, thi hiin har givet denne Haab om det physiske Professorat i Kbhavn og tillige at blive ansat som Lærer i samme ved det naturforskende Selskab.

Store Løfter af Abildgaard og et Herkulisk Arbeide af Müller, som tænker i eet Aar at blive færdig med et Videnskab, som er saa grændseløs, og hvori vi har saa dulige Maend hos os.

Men Müller er virkelig særdeles flittig; af mit Hjerte vil jeg ønske ham bestandig godt Helbred, som er meget blevet knækket ved de farlige Blodstyrtninger han et Par Gange har havt.

Göttingen, som er skabt for Studering og mine fortræffelige Lærere forlod jeg med Bekymring; dog haaber jeg, at jeg og skal profitere paa mine Reyser. Brunswig, dens Cabinetter og Lærde behagede mig meget og har jeg ikke rejst derfra uden Nytte, her i Berlin har jeg ved

s. 25 ANTOINE LAURENT LAVOISIER

s. 26s. 27 Klaproth seet meget Nyt baade i hans og andres Cabinetter; dog haaber jeg endnu at lære mere af Bergværkets Museum, det Naturforskende, Blocks, Herbsts og fleres. Det kongelige betyder ikke noget, men Klaproths var fortræffelig. Han har været saa god at gjøre mig bekendt med en heel Deel Mænd, som ere mig vigtige; jeg har med ham været nærværende i Videnskabernes Academies ugentlige Forelæsninger, hvor jeg saa de vigtigste lærde her e. g. Exministeren Hertzberg, Achard, Bode, Gerhard og Gud kjender Dem alle.

Hvor vilde jeg ønske, at Universitets Naturaltheater havde en fond Leower af Penge for at købe Naturalier her, hvoraf det savner saa mange de nyeste, som endnu ere ikke bekendt af Navnet i Danmark; jeg har selv kjøbt mangfoldige, men mine Penge slaae ikke til; her i Byen kunde jeg faae en prægtig Samling for 50 Gylden deriblandt Bitterspat og Lepidolith, som jeg aldrig har hørt tale om, førend jeg kom til Klaproth, men han har og selv i disse Dage døbt det sidste Mineral, som er fra Tyrolen. Hvor gierne ønskede jeg ikke at blive hos denne Mand 1/2 Aar, naar jeg var min egen Herre, dog de chemiske Læreanstalter affecterer jeg ikke.

Hvilke ere mine Pligter som Stipendiarius af det Thottiske Legat? Jeg har anskaffet mig Attester fra Göttingen; skal jeg sende dem hjem? Skal jeg indlevere en Journal om min Reyse? Hvo betaler Porto? For at rejse med mere Nytte (NB: om de Franske hindre os ikke i vor Plan,) ønskede jeg, at De eller flere af Consistorium ville agte give mig noget, som jeg især burde lægge Mærke til; da jeg med Glæde vilde bestræbe mig for at efterkomme deres Ordre, saavidt det stod i min Magt, og saaledes med mere Nytte kunde rejse.

Om 14 Dage eller 3 Uger, inden hvilken Tid jeg maaske kan vente Prof. Abildgaard her, tænker jeg at rejse med Hr Hoppe herfra over Potsdam, Dessau til Leipzig, derfra til Dresden, hvor jeg haaber at gjøre et s. 28 Sidespring til Neptunisten Werner i Freyberg; fra Dresden over Prag til Wien, hvor vi tænke at opholde os, indtil Aarets Tid tillader at tage ind i Sveitz.

Turde jeg udbede mig nogle Adressebreve derfra, saavelsom til Italien af Dem og ved Hjælp af Deres Venner, blev jeg Dem uendelig forbunden.

Naar De engang faar Lejlighed til at skrive, behage De at adressere Breve til Cancelliraad Albrecht i Hamburg, som veed, naar og hvor vi ere til alle Tider paa vores Rejse, om den gaaer lykkelig for sig.

Hr Hoppe beder sin Compliment formælt. For mine Velyndere, om nogen ellers tænker paa min Existence, beder jeg min Respekt formældet. Jeg vil ønske at min Rejse var vel tilendebragt, og om jeg da kunde gjøre mig noget Haab om at blive ansat paa taalelige Vilkaar ved Universitetet. Vidste jeg dette nu, hvor skulde jeg da med formeret Lyst og Flid legge mig efter de Videnskaber, jeg saa meget elsker. Imidlertid er det mig behageligt at høre, at jeg haver Consistorii Bifald. Lev bestandig vel.

Med den største Højagtelse og oprigtigste Hengivenhed forbliver jeg bestandig

Deres Velbaarenheds

ærbødigste Tjener

WAD.

P. S. Hofraad Zimmermann i Brunswig, som talte med Rette saameget om den Æve, De havde indlagt Dem

ved Videnskaben, har en fortræffelig Samling af Landkarter, over 7000. Han havde og nogle af de nyeste Dannemarkskort; men hvis de ikke vare complete, som jeg ikke troer, vilde De vinde megen Tak af denne ædle Mand, naar De kunde complete dem.